

А. В. Бєляєва,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ: ЗМІСТ ТА ЦІЛІ ДИСЦИПЛІНИ

Стаття присвячена розгляду підходів до визначення специфіки викладання англійської мови на немовних факультетах. Презентовано різні концепції моделювання змісту курсу.

Ключові слова: англійська мова, професійне спрямування, професійно-орієнтоване навчання.

Статья посвящена рассмотрению подходов к определению специфики преподавания английского языка на немязыковых факультетах. Представлены различные концепции моделирования содержания курса.

Ключевые слова: английский язык, профессиональное направление, профессионально-ориентированное обучение.

The article examines the approaches to determining specific features of teaching English at non-linguistic faculties. Different approaches to modeling course content are presented.

Key words: English, professional purpose, vocational training.

Інтеграційні процеси в українській освіті та суспільстві зумовили зростання попиту на фахівців зі знанням іноземної мови. Зокрема, володіння англійською мовою дає можливість студентам та випускникам нефілологічних факультетів реалізувати свою соціальну та професійну мобільність. Тому у викладанні іноземної мови акцент переміщується на професіоналізацію навчання, використання студентами іноземної мови як інструмента майбутньої професійної діяльності та професійного пізнання.

Метою статті є аналіз специфіки викладання англійської мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах. **Об'єктом дослідження** є підходи до визначення змісту та цілей англійської мови за професійним спрямуванням. Характерні риси англійської мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах є **предметом дослідження**.

Професійно-орієнтований підхід до навчання англійської мови за професійним спрямуванням (АМПС) передбачає формування у студентів здатності до іншомовного спілкування в конкретних сферах і ситуаціях: професійних, ділових, наукових, навчально-дослідницьких [7, с. 305]. В межах цього підходу здійснюється урахування потреб студентів у вивченні іноземної мови, які пов'язані з особливостями майбутньої професії або спеціальності. Термін «професійно-орієнтоване навчання» позначає процес викладання АМПС на немовних факультетах, який спирається переважно на читання літератури за фахом, вивчення професійної лексики та термінології, а останнім часом також на спілкування в сфері професійної діяльності. Але за такого підходу існує певна невідповідність між цілями, змістом, формами організації й умовами навчальної діяльності студента та майбутнього спеціаліста. На початкових етапах, а АМПС викладається переважно на перших-других курсах вишів, студенти ще не мають досвіду практичної професійної діяльності і не володіють значним обсягом знань із спеціальних дисциплін. Як наслідок, викладання іноземної мови може звестись до передачі студентам фрагментарних предметних знань, в той час, як майбутня практична діяльність спеціаліста потребуватиме використання навичок та знань з іноземної мови у комплексі. Шляхом до подолання таких невідповідностей може стати професійно-орієнтоване навчання АМПС як інтеграція зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань і формування професійно значущих якостей особистості [6, с. 20–21].

Саме професійна спрямованість навчального матеріалу становить основну відмінність між АМПС та англійською мовою для загальноосвітніх цілей і соціалізації (General English) [6]. Але, попри існуючі відмінності, АМПС недоцільно обмежувати лише вивченням підмови спеціальності або терміносистеми окремої науки. Її неможливо представити без елементів загальноосвітньої англійської мови тому, що:

- 1) мовні явища, що розглядаються в межах курсів загальноосвітньої англійської мови та АМПС, взаємопов'язані як частини однієї мовної системи;
- 2) потреби студентів у майбутній професійній діяльності можуть не обмежуватись спілкуванням на професійні теми;
- 3) оволодіння загальноосвітньою англійською мовою здійснюється в контексті широкопрофільних орієнтацій та спрямовується на розвиток таких професійно значущих якостей особистості як здібності аналізу, синтезу та узагальнення інформації;
- 4) засвоєння типових завдань і проблем, які пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, здійснюється на базі навичок володіння професійно-культурними кодами діяльності спеціаліста широкого профілю [10, с. 13; 12, с. 4].

В зарубіжних дослідженнях специфічні характеристики АМПС та її відмінності від загальноосвітньої англійської мови поділяють на постійні та змінні. До постійних належать такі характеристики:

- 1) АМПС відповідає специфічним потребам студента;
 - 2) АМПС використовує методи та прийоми властиві галузі знань, яку вона обслуговує (методика спеціальних дисциплін);
 - 3) АМПС спирається на мову (лексику, граматику), жанр і дискурс спеціальних текстів.
- Змінними є такі характеристики:
- 1) програма з АМПС може бути розроблена для різних спеціальних дисциплін;
 - 2) в певних ситуаціях навчання АМПС може використовувати методи, які є відмінними від методів викладання загальноосвітньої англійської мови;
 - 3) як правило програми з АМПС розробляють для студентів вишів та працівників певної галузі;
 - 4) АМПС передбачає, що студенти вже оволоділи базовими знаннями англійської мови [11].

В межах такого підходу АМПС є способом організації навчальної діяльності, а не кінцевим продуктом навчання. Зміст навчальної діяльності визначається потребами студента, а не вузькими рамками окремої дисципліни або професії. Підкреслимо, що навчання АМПС може бути елементом як підготовки майбутніх спеціалістів, так і перепідготовки професіоналів в межах підвищення кваліфікації. Якщо курс АМПС призначений для студентів, викладачу слід брати до уваги той факт, що студенти часто не мають чіткого уявлення про навички та уміння майбутньої професійної діяльності. За цих умов вибір навчальних матеріалів, тем, лексики для засвоєння, цілком покладається на викладача. У другому випадку працівники певної галузі чітко знають, які вміння та навички їм потрібні: ведення переговорів, ділове листування, виступ із доповіддю на конференції [2, с. 14].

Особливістю навчання АМПС є також той факт, що для кожної професійної галузі (економіка, бізнес, право) або спеціальності (політологія, маркетинг) програма з іноземної мови повинна брати до уваги специфіку лексичного наповнення та особливий формат усних та письмових текстів властивих саме цій професії. За цих умов дослідники вважають перспективним побудову міждисциплінарних курсів АМПС, які б відбивали різні предмети спеціальності [2]. АМПС може стати не тільки об'єктом засвоєння, а й засобом розвитку професійних умінь. Це можливо за умови використання в навчанні не тільки професійно орієнтованих навчальних матеріалів, а й видів діяльності, які спрямовані на формування професійних умінь майбутніх фахівців [7]. Професійна спрямованість діяльності передбачає:

- 1) інтеграцію АМПС з профілюючими дисциплінами;
- 2) завдання навчити майбутнього фахівця на основі міжпредметних зв'язків використовувати іноземну мову як засіб систематичного поповнення свої професійних знань, і як засіб формування професійних умінь і навичок;
- 3) використання форм і методів навчання, спрямованих на забезпечення формування необхідних професійних умінь і навичок майбутнього фахівця [4].

Навчання АМПС на немовних факультетах потребує нового підходу до відбору змісту матеріалу. Він повинен орієнтуватись на останні досягнення в певній сфері діяльності та відбивати наукові досягнення в галузях, які є дотичними до професійних інтересів студентів і надають їм можливості для професійного зростання. За цих умов відбувається становлення професійної спрямованості студентів як домінанти свідомості, образу світу, професії, усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності [3, с. 34].

Окремі дослідники розглядають навчання АМПС як етап у практичному оволодінні іноземною мовою, як спеціальне додаткове «вивчення іноземної мови у відповідності з характером подальшої професійної діяльності» [1]. Підкреслимо, що вивчення професійно орієнтованого мовного матеріалу дозволяє встановити двосторонній зв'язок між прагненням студента отримати спеціальні знання і успішністю оволодіння іноземною мовою. Для реалізації потенціалу АМПС у професійній та соціальній орієнтації студентів на немовних факультетах необхідно дотримуватись таких умов:

- 1) чітко формулювати цілі іншомовної мовленнєвої діяльності;
- 2) забезпечувати соціальну і професійну спрямованість цієї діяльності;
- 3) формувати у студентів уміння творчо підходити до вирішення окремих завдань пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю [9].

Навчальний процес повинен враховувати типові ситуації, характерні для професійної комунікації, які б створювали вмотивовану потребу в іншомовному спілкуванні і максимально наближали навчальний процес до природної професійної комунікації [7].

Сьогодні АМПС у вишах України викладається згідно чинної Програми з англійської мови для професійного спілкування. За програмою зміст навчання має:

- 1) базуватись на міжнародних рівнях володіння мовою;
- 2) відповідати національним галузевим стандартам;
- 3) мати чітко сформульовані цілі і результати навчання;
- 4) базуватись на професійних і навчальних умінях;
- 5) охоплювати професійний, академічний, ситуативний та прагматичний зміст;
- 6) враховувати попередній досвід студентів, їх вимоги та потреби у навчанні;
- 7) бути модульним за своєю організацією.

Зміст навчання слід відбирати на основі аналізу, дані для якого можуть бути отримані шляхом: опитування студентів, спеціалістів, працедавців, викладачів-предметників та викладачів англійської мови для професійного спілкування; тестування студентів; проведення співбесід та аналізі посадових інструкцій; проведення допроектного дослідження з англійської мови для професійного спілкування [8, с. 6]. Програма бере до уваги розглянуті вище особливості АМПС, зокрема необхідність урахування потреб студентів в майбутній професійній діяльності та важливість загальноосвітнього (професійний, академічний, ситуативний зміст) компоненту дисципліни. Складність полягає у тому, що надмірна увага до професійних і навчальних умінь студента може призвести до превалювання підмови спеціальності, термінології у курсі АМПС. На окрему увагу заслуговує необхідність орієнтуватись на міжнародні рівні володіння мовою, які були розроблені переважно для загальноосвітньої англійської мови.

Проведене дослідження дає змогу зробити **висновки**, що попри значний інтерес та усвідомлення ролі АМПС у підготовці студентів на немовних факультетах поняття змісту та обсягу професійно спрямованого компоненту дисципліни є неоднозначним. На сьогодні не повністю визначені складові АМПС, відсутній достатньо усталений підхід до способів формування професійних компетенцій в межах дисципліни. На окрему увагу заслуговують зв'язки між загальноосвітньою англійською мовою та АМПС в циклі підготовки майбутніх фахівців.

Перспективним для подальших досліджень видається аналіз зарубіжних стандартів та підходів до викладання АМПС, виявлення спільних та відмінних рис між АМПС та англійською мовою для спеціальних цілей (English for Special Purposes).

Література:

1. Авдукова А. М. Научный текст учебника английского языка как материал для активного и пассивного овладения // Новейшие методы преподавания иностранных языков студентам неязыковых специальностей вузов. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – С. 108–115.
2. Алексеева Л. Е. Методика обучения профессионально ориентированному иностранному языку. Курс лекций. – СПб : Филологический факультет СПбГУ, 2007. – 136 с.
3. Вербицкий А. А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении: монография / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаева. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 200 с.
4. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранному языку : пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М. : АРК-ТИ Глосса, 2000. – 165 с.
5. Микитенко Н. О. Теория і технології формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю: аторф. дис. на здобуття наукового ступеня д. пед. н.: спец. 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти, 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови / Н. О. Микитенко. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 42 с.
6. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов : учебное пособие / П. И. Образцов. – Орел : ОГУ, 2005. – 114 с.
7. Покушалова Л. В. Обучение профессионально ориентированному языку в техническом вузе / Л. В. Покушалова, Л. Т. Себрякова // Молодой ученый. – 2012. – № 5. – С. 305–307.

8. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. С. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
9. Рощина Е. В. Функции иностранного языка как учебного предмета в системе обучения в университете / Е. В. Рощина // Иностранные языки на неспециальных факультетах: межвуз. сб. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – 39 с.
10. Тенищева В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д. пед. н.: спец. 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / В. Ф. Тенищева. – М., 2008. – 44 с.
11. Dudley-Evans A. Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach / A. Dudley-Evans, A. M. St. John. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
12. Wales M. L. Issues in the Relationship of General and Specific Language in Workplace ESL: Some Australian Perspectives / M. L. Wales. – Annual Meeting of the Southeast Asian Ministers of Education Organization, Regional Language Center Seminar. – Singapore, 1993. – P. 600–615.